

1001 BELGESEL 15 YAŞINDA

Belgesel Sinemacılar Birliği (BSB) tarafından her yıl düzenlenen **Uluslararası 1001 Belgesel Film Festivali'nin 15'incisi, 27 Eylül-2 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilecek. Festival Komitesi Başkanı Mustafa Ünlü, festivalin dünü ve bugünüyle ilgili sorularımızı yanıtladı.**

■ SÖYLEŞİ: CAN CANDAN

1001 Belgesel Film Festivali 14 senede neleri başardı?

1001'in başından beri iki önemli hedefi var. Birincisi, kamuoyundaki "belgesel, didaktik, eğitici, sinemayla pek ilgisi olmayan, hayvanların dünyası ve gezelim görelim formatındaki TV yapımlarından ibarettir" algısını yıkmak; geniş kitlelerin, belgesel sinemanın getirdiği heyecan verici, derin dünyayı görebilmelerini, sonra da ana akım medyadan bunu istemelerini sağlamak. Rakipler çok güçlü ve kolay ulaşılabilir olmadığı için bu zor bir hedef. Yine de, belgesel algısının belli ölçüde değişmeye başladığını, bunda da festivalimizin katkısı olduğunu düşünüyorum. İkinci hedef tabii ki belgeselciler. Türkiye'de belgesele ilgi duyanlar geride kalan 14 yıl boyunca dünya belgeselleriyle 1001'de buluştular. Yenilikleri, yeni anlatımları, denemeleri, eğilimleri görme fırsatı buldular. Festivale paralel olarak düzenlenen konferans, çalıştay, seminer ya da buluşmalar sinema kuramıyla ilgili önemli çıktılara yol açtı. Filmlerin Türkiye dışına çıkmasına, film yapanların yeni filmlere kaynak bulabilmesine, daha çok başında olmamıza rağmen belgesel sinemanın kendi telifinin en azından farkına varmasına azımsanmayacak katkı sağladı.

Geçen seneki festivali nasıl değerlendiriyorsunuz?

Geçen yıl, festival atmosferinin en yoğun hissedildiği, izleyici sayısının ve çeşitliliğinin en yüksek olduğu yıldır. En büyüğü 150 kişilik 4 salonda, 5 günde 70 film gösterdik. Filmler 11 bin 700 kişi tarafından izlendi.

Bu yılki festival programını oluştururken yönteminiz ve öncelikleriniz nelerdi? Programda neler var?

Festival programına giren filmler, güçlü ve evrensel bir sinema dili kullanmış olmaları, insanlığı yücelten değerleri, farklı kültürlerin birbirleri yerine geçirilmeden bir aradalıkları savunmaları, insanlığın gelecek tasarımına katkı sağlamaları, farklı ve derin bakış açıları sunuyor olmaları gibi temel ölçütler çerçevesinde seçiliyor. Festival komitesi tarafından ön elemelerden geçirilen filmler İznik'te düzenlenen dört günlük Belgesel Sinemacılar Birliği Film İzleme Kampı'nda tekrar değerlendiriliyor. Bu yıl festivale 400 film başvurdu. Programa alınacak filmlere belgesel sinema alanında çalışan yüze yakın yapımcı, akademisyen, yönetmen ve sinema emekçisiyle birlikte karar verildi.

1001 Belgesel Film Festivali ilk 10 yıl bo-

yunca Türkiye'de üretilen belgesellerin tümünü programına almaya çalıştı. Seçim yalnızca yabancı filmlere uygulandı. Bunun amacı belgesel üretimini desteklemek, TRT dışında neredeyse hiç gösterim şansı bulamayan belgeselleri izleyicinin karşısına çıkarmaktı. Ancak artık belgesel üretimi ciddi biçimde arttı. Bu yıl Türkiye'den 100'e yakın başvuru aldık. Türkiye'de belgesel programı olan festivallerin, özel gösterimlerin, tematik belgesel etkinliklerinin sayısı 2000'li yıllarla kıyaslanmayacak kadar arttı. Bu durumda biz de yeni bir yaklaşım belirledik; Türkiye filmlerinin pozitif ayrımcılık uygulamadan, diğer filmlerle aynı şekilde değerlendirilmelerine karar verdik. Festivalin bundan böyle, niceliği değil, evrensel ölçülerde niteliği desteklemesi düşüncesiyle bu karara vardık. Bu yılki festivalin tek farkı, bu doğrultuda çıkan biraz daha yükselmiş olması.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da yönetmenlerle izleyicileri buluşturduğumuz 'Belgesel Arkası' bölümümüz devam edecek. Bu bölümü karşılıklı etkileşim açısından çok önemsiyoruz. Yönetmenler filmlerinin gösteriminin ardından seyirciyle sohbet ediyorlar ve hangi süreçlerde, nasıl çıktıkları, bu konuyu neden seçtikleri gibi ayrıntıları izleyenlerle paylaşıyorlar. Bu yıl geçen yıllardan farklı olarak, 'İlk Belgeseller-Genç Belgeselciler' adıyla 10 filmlik bir bölüm oluşturduk. İlk kez film çeken yönetmenlerin filmleri bu başlık altında seyirciyle buluşacak. □

Program ve haberler için: www.1001belgesel.net

Festivalde gösterilecek filmlere karar vermek için 2-5 Ağustos tarihleri arasında 70 sinemacı İznik'te kampa girdi. Dört günlük izleme kampında ön elemeyi geçen 120 film, belgesel sinema alanında çalışan profesyoneller, akademisyenler, yönetmenler ve sinema emekçileri tarafından değerlendirildi.

Mustafa Ünlü

LONDRA POSTASI

■ ALISA LEBOW

Belgesel dünyası bu yaz en önemli isimlerinden ikisini kaybetti: Biri tüm belgesel ve deneysel film öğrencilerinin yakından tanıdığı Chris Marker, diğeri ise daha az tanınmakla birlikte bir o kadar itibar edilen ve sevilen George Stoney. *La jetée* (1962) ve *Sans Soleil* (1983) gibi efsanevi filmlerin yaratıcısı Marker, 29 Temmuz 2012'de, 91'inci yaşgününde hayata gözlerini yumdu; bana (ve daha birçoklarına) New York Üniversitesi'nde hocalık yapan Stoney ise 96 yaşını bitirdikten on iki gün sonra, 12 Temmuz'da aramızdan ayrıldı. İkisi de üretken sinemacılar ve müebbet solcuları; ikisi de yeni medya moda olmadan çok önce bu akımı savunmuşlardı.

Chris Marker aslında bir takma ad. Gerçek adıyla Christian Francois Bouche-Villeneuve söylentilere göre "kalem adını" gerçekten de bir kalemden, Alexandre Astruc'un kamera kaleminden dedikleri ve kendisinin de bir sinema aracı olarak kullandığı *marker*'lardan esinlenerek seçmiş. Marker deneme filmi (*film essay*) tarzını geliştirip bir tür haline getirdi. Hem yapısı hem de üslubuyla dikkati çeken, genç İsrail ulusuna, o dönemde ancak bir solcunun -hem de İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız direnişinde yer almış bir solcunun- dile getirebileceği bir coşkuyla yaklaşan *Description d'un Combat* (1960) bu türün ilk örneklerindedir. Sonraları İsraili yönetmen Dan Geva, bu filme Marker'a saygı duruşu niteliğinde, harika, belki biraz da iğneleyici bir dönüş yapıp *Description of a Memory*'yi çekecektir.

Marker'ın mektuplar etrafında dönen deneme filmlerinin en ünlüsü *Sans Soleil* olmalı. Burada kimliği belirsiz, konuya ilgisiz bir kadının anlatıcısı, müzmin gezgin Sandor Krasna karakterinin "mektuplarını" okur izleyicilere. Hem Krasna, hem de anlatıcı yönetmenin alter egosu görevini görür ve Marker bu akılcı yöntemle belgesel türünün iki ana ilkesi olan yazarlık ve otantikliğe meydan okumayı başarır. Sonraki yıllarda çektiği deneme filmi *The Case of the Grinning Cat* (*Chats perchés*, 2004), dört bir yanda görünmeye başlayan gizemli bir Cheshire kedisi grafitisinin peşinde Marker'ın çok sevdiği Paris sokaklarını dolaşır, şehrin eski günlerindeki şiirselliğine ve aktivizmine dair anıları ışığında bugünü gözlemler. O sırada yönetmenin 83 yaşında olduğu da göz önünde bulundurulursa, film dikkati çekecek ölçüde taze, şakacı ve

Chris Marker da George Stoney de uzun ömürleri boyunca tükenmeyen bir enerjile ürettiler. Chris Marker 1 Mayıs 2009'da Paris'te çekim yaparken (üstte). George Stoney, *Uprising '34* belgeselinin çekimlerinde (altta).

keskin bir zekânın ürünüdür; dünyaya gülüp duran bir bilgenin eseri gibidir adeta.

George Stoney neredeyse Marker'ın yaptığı kadar çok film yaptıysa da, bunların çok azının adı duyuldu. En iyi bilinen filmleri arasında, ABD Ulusal Sağlık Enstitüsü tarafından yıllarca kullanılan, Güney Amerika'da ebelik hakkındaki efsanevi eğitim filmi *All My Babies* (1953), Robert Flaherty'nin klasik belgeseli *Man of Aran*'da (1934) atlanan noktaları ve yapılan manipülasyonları ortaya çıkaran *How the Myth was Made* (1978) ve Judith Helfand ve Susanne Rostock'la birlikte çektiği, pamuk fabrikalarında çalışan işçilerin Büyük Buhran dönemindeki grevlerini konu alan *Uprising '34* sayılabilir. *Uprising '34* konusu itibarıyla yine mit yılan bir film; Stoney bu kez ABD'nin güney bölgelerinde yaşayan işçilerin en başından beri sendikalara karşı oldukları iddiasını çürütüyor.

Gerçek şu ki George Stoney yönetmeninden ziyade öğretmen ve örgütçü kimliğiyle hatırlanacak. Stoney kırk küsur yıl boyunca NYU'da profesörlük yapıp ben de dahil olmak üzere kuşaklarca yönetmen ve eleştir-

mene duyarlı, düşünceli ve politik belgeseller çekmeyi öğretti. Sınıfta hep nazik ama sonuç odaklıydı; öğrencilerini sürekli yüreklendirir ve sinemaya dair her türlü soruna pratik bir çözüm getirebilirdi. Aynı zamanda 1970 yılında kablolu yayında ilk "halka açık" kanalı başlatan, bu teknolojiye daha sonra sosyal medyayla tamamına eren yerel örgütlenme potansiyelini gören az sayıda medya aktivistinden biriydi. Yakın zamanda verdiği bir röportajda şöyle demişti Stoney: "Kablolu yayını sadece bir erişim olarak değil, halkı harekete geçmeye yüreklendirmek için bir araç olarak görüyoruz. İnsanlar komşularına bilgi ulaştırabilir böylece, komşuları sokaklara dökülüp örgütlenir."

Hem Marker hem de Stoney, yeni teknolojilere ve medyaya kucak açıp bu alanları katkılarıyla alabildiğine zenginleştirirken ilk baştaki hedef ve umutlarını hiç unutmadılar. Film çekmekten de, insanları film çekmeye teşvik etmekten de hiç vazgeçmeyen, bu uğurda yorulmak nedir bilmeyen bu iki büyük insanın acısı içimizde hep taze kalacak. (Çeviren: Elif Çopuroğlu)